

Arvid Lindman: Känn din rätt och gör din plikt, 1921

Talare
Arvid Lindman
Politiker

Datum
6 mars 1921

Plats
Stockholm

Omständigheter

Talet hölls inför det stundande riksdagsvalet i september 1921, vilket var det första valet där kvinnor fick delta. Lindman adresserar det faktum att han själv varit motståndare till kvinnlig rösträtt ("en tviflare"). Han markerar dock att frågan nu är avgjord och uppmanar kvinnor att använda sin nya rättighet och rösta i det kommande valet.

1 Det är en ansvarsfull och hedrande uppgift jag blifvit ställd inför i dag, då jag
fått i uppdrag att tala i politiska ämnen vid det första offentliga möte efter
kvinnorösträttens genomförande, till hvilket mig veterligt kallelse utgått från
representanter för de kvinnliga väljarna.

5 Jag känner tyngden af uppdraget så mycket större, som det väl i själfva verket
torde vara ganska oförtjänt. Jag har ju varit en af motståndarna till den kvinnliga
rösträtten, som ej ens kan gå under rubriken »en syndare, som sig omvänder
och bättrar», utan alltjämt står som en tviflare på det för kvinnorna önskvärda i
10 reformen i fråga. Men jag hoppas, att icke någon af mina ärade åhörare nu tror,
att jag skall gå in på gamla tvistefrågor och tala om kvinnlig rösträtt eller om den
snö som föll i fjol. Vårt motstånd mot kvinnorösträtten berodde ej på att vi
underkände kvinnans förmåga utan fast mera på önskan att ej draga in
kvinnorna i det politiska lifvets virrvarr och strider, på den uppfattning, vi hysa,
15 att hennes uppgifter i lifvet äro stora nog i alla fall, ja fullt så stora, som dem,
hvilka åligga oss män. Och om jag vänder mig till här närvarande män, som
säkert många af dem gjort stora insatser på olika områden inom manlig
verksamhet, så skola de säkert med mig erkänna den tacksamhetsskuld, som vi
stå i till Sveriges mödrar för hvad vi kunnat uträtta. Ja, öfver hufvud torde vi alla
20 kunna utan tvekan säga, att det bästa uti oss, ädla tankar, vackra uppsåt och
verkliga bemödanden oftast ingifvits oss af en moder eller maka. Inflytandet må
sedan ha öfvats allenast med grace och behag eller – kanske, någon gång – i form
af milda befallningar, visst är att det så godt som alltid varit till nytta.

25 Det är ej så lätt att mäta eller väga plikt och skyldigheter, arbete och förtjänster,

men det må sägas, att Sveriges kvinnor i forntid och nutid aldrig svikit sina plikter, och därför hoppas jag, att Sveriges kvinnor nu skola stå redo att taga på sig nya bördor, nya plikter utan att svikta, och att det skall stå klart för hvar och en af dem, att plikten nu bjuder kvinnorna att gå fram till valen, både de kommunala, som nu förestå, och de politiska, som vänta oss i höst — ja mer mangrant t. o. m. än hvad som ofta varit fallet med männen.

Och den förhoppningen vill jag lägga härtill, att den likställdhet, som nu vunnits på den politiska vädjobanan, aldrig skall utplåna hos oss män den skillnad, som all valrätt till trots alltjämt bör förefinnas, och som jag hörde en engelsk politiker en gång uttrycka så, att den ordning som varit lag vid ett skeppsbrott att kvinnor och barn skola gå först i båtarna, alltjämt skall upprätthållas.

Men fram till valen måste vi gå jämsides. De politiska uppgifter, som föreligga, måste vi båda angripa. Det kommer ej att finnas vissa frågor för män, andra för kvinnor. Äfven om man kan kasta sig med större intresse på vissa områden och om det är väl om läggning och håg hos somliga föranleda dem att med förkärlek ägna sig åt vissa uppgifter, så är och förblir det dock nödvändigt, att alla sätta sig in i de stora ekonomiska och politiska frågor, om föreligga. Jag skall sedan be att få gå in på några af dessa frågor, men dessförinnan skulle jag vilja, att vi gemensamt kasta en blick tillbaka för att få liksom bakgrunden till den politiska situation, under hvilken kvinnorna på allvar göra sitt inträde i svensk politik.

Liberalerna afböja regeringsansvar - men äro grälsjuka efteråt. Fjolårets Andra-kammarval ändade, som vi minnas, i nederlag för socialdemokraterna, som fingo sina socialiserings- och klassväldeplaner underkända af ett öfverväldigande flertal ibland valmännen. Det afgafs i rundt tal 420 000 röster emot socialdemokratien och endast 240 000 för, och då äro ändå räknade dit de uppemot 43 000, som afgåfvos för ytterlighetsriktningen längst till vänster. Verkan af valutgången blef närmast, att ministären Branting efter någon tids grubblande öfver problemet »vara eller icke vara» bestämde sig för att ingifva sin demissionsansökan.

Innan uppdraget att bilda den nya ministären gafs åt landshöfding De Geer - som det uppgifves på inrådan af den afgående statsministern - hade ett försök gjorts att rekonstruera ministären Branting genom ett återknytande af samarbetet med det liberala partiet och såmedels skaffa den det parlamentariska

underlag, som den förut saknat. Man hörde sig för, huruvida det liberala partiet ville vara med om att få till stånd ett parlamentariskt regeringsblock tillsammans med socialdemokraterna. Hänvändelsen renderade vederbörande ett afslag, hållet i ganska kyliga ordalag. Hr Edén och hans kolleger hade tydligen icke
70 hunnit förgäta den förtret de lidit förra våren, då samarbetet afbröts därför att som hr Eliel Löfgren uttryckte saken - socialdemokraternas »vilja till samförstånd var förvittrad». Man lät förstå, att utsikterna till samförstånd sedan dess ytterligare förminskats i det att divergenserna de båda partierna emellan kärpts genom socialdemokraternas hållning i vissa viktiga frågor.
75 Härmed afsågos uppenbarligen regeringsinitiativen i fråga om socialiseringen och den industriella demokratien. Visserligen fasthölle det liberala partiet alltjämt vid det parlamentariska styrelsesättets grundsatser, men så som förhållandena nu gestaltat sig ansåge sig partiet bäst främja det demokratiska framstegsarbetet genom att utan några förhandsutfästelser fritt och sakligt
80 pröfva hvarje uppkommande fråga enligt sina egna principer.

Då detta uttalande icke gärna kan tolkas annorlunda än som en mycket bestämd vägran från den liberala ledningens sida att inlåta sig på samarbete med någon annan meningsriktning i och för en lösning af den sväfvande regeringsfrågan,
85 har man svårt för att förstå den missbelåtenhet och grälsjuka, som efteråt kommo till uttryck på ledande håll inom den liberala tidningspressen därför att det liberala partiet ställts utanför inflytandet på regeringsfrågans lösning.

Hemliga fördrag i inrikespolitiken. Det var i detta skede af regeringskrisen
90 som landshövding De Geer erhöll uppdraget att bilda ministär. Såsom ordförande i den kommitté, som haft utredningen om åtta-timmarsdagen om hand, hade friherre De Geer lagt i dagen en beredvillighet att gå vitala socialdemokratiska önskningar till mötes, som måste hafva gjort honom till persona grata på socialdemokratiskt håll. Och så kom ministären De Geer till
95 under ministären Brantings medverkan och rönste till en början en påfallande välvillig behandling från den socialdemokratiska pressens sida, Det har talats om vissa utfästelser från ledande socialdemokratiskt håll att stödja den nya ministärens budgetsplaner på vissa utsatta punkter. Huru därmed förhåller sig är för den utomstående svårt att afgöra; vårt parti stod ju hela tiden utanför och
100 hade ingen som helst del i den nya ministärens tillkomst. Det har emellertid energiskt förnekats från partiledningens sida att några sådana utfästelser gjorts, dock utan att man lyckats fullt öfvertyga allmänheten om motsatsen. De förhandlingar, som föregingo ministärbildningen, omsveptes, som vi minnas,

105 med en slöja af hemlighetsfullhet, som måste befordra uppkomsten af
hvarjehanda rykten. Vi känna ju historien om asken. Kaffetullen skulle
regeringen ha som i en ask. Men det måtte ha varit en Pandoras ask, med hvilken
det förhöll si på samma sätt som med den i den grekiska myten omtalade, att allt
110 annat flugit ut utom - hoppet, som emellertid sedermera befanns vara ett
bedrägligt hopp, hvilket gäckades den 9. febr. Samma hemlighetsmakeri, som i
höstas har kännetecknat underhandlingarna med partierna under den senaste
ministerkrisen, utan att man kan begripa varför. För vår del finnes det ingenting
som hindrar, att offentlighetens ljus faller öfver dessa underhandlingar. Vi hafva
ingenting att dölja. Men det vill synas som om de partier, som med sådan ifver
115 förfäktat den öppna diplomatiens princip och fordrat kontroll öfver
utrikespolitiken, hafva behof af att omge sina inrikespolitiska göranden och
låtanden med desto större hemlighetsfullhet.

Kaffepolitik. Det må nu förhålla sig hur som helst med ryktena att
120 landshöfding De Geers ministärbildande föregåtts af utfästelser om
socialdemokratiskt stöd för vissa förslag i finansplanen; genom sin medverkan
till dess tillkomst måste hr Branting under alla förhållanden anses ha iklädt sig
ett moraliskt ansvar att stödja den vid dess första steg på »den politiska
rännarbanan» (för att tala med en känd politisk signatur). Men frih. De Geer,
125 om någon, har anledning att med någon omskrifning af ett gammalt ord säga:
förliten eder icke på ministrar. Ty när hans på hr Brantings förord tillkomna
ministär öfver partierna ställdes inför sitt första stora prof i frågan om
förhöjning af kaffetullen så öfvergafs den svikligen och skymfligen af dem, som
framför andra bort stå den bi. Hr Branting själf teg som muren, likaså hr
130 Thorsson, under det att deras meningsfränder som en man gingo emot
regeringen och vållade, med hjälp af liberala och bondeförbundsroster, den
kungl. propositionens fall och därmed, som bekant, också finansministerns;
finansministern drog sedan statsministern med sig i fallet. Hvad det liberala
partiet beträffar, så teg ledaren, hr Edén, tills det var för sent att inverka på
135 utgången till den kungl. propositionens fördel; när han omsider tar ordet, börjar
han med att förklara att han haft för afsikt att ansluta sig till återremissyrkandet
och slutar med att yrka afslag med hänsyn till utgången i medkammaren. Hans
närmaste man inom partiet vice talmannen grefve Hamilton - hade hela tiden
kämpat i första ledet mot ett uppskof med frågans afgörande, därmed än en
140 gång framhävande dualismen inom den liberala partiledningen. Jag vill erinra
mina ärade åhörare och åhörarinnor om att hvad man nu stred om var icke
huruvida kaffetullen skulle höjas eller icke, utan endast huruvida man skulle

145 uppskjuta ärendets afgörande till en tidpunkt under riksdagen, då man bättre än
nu är i stånd att bedöma om statsregleringen nödvändiggör tillgripandet av en
förhöjd kaffetull eller icke. Från regeringsbanken' hade man förklarat sig kunna
åtnöjas med ett sådant uppskof.

150 Hvad vi talade och röstade för var endast att man icke på detta tidiga stadium af
riksdagsarbetet, innan det ännu gifves någon som helst möjlighet att öfverblicka
statsregleringsarbetet, skulle afhända sig möjligheten att i nödfall tillgripa
höjning af kaffetullen som bidrag till statsutgifternas täckande. Jag säger i
nödfall, ty först af allt bör man enligt min mening inrikta sig på att åvägabringa
155 inskränkningar och besparingar i statsutgifterna. Men om detta icke skulle
lyckas i erforderlig omfattning eller om det vid närmare granskning af
inkomstberäkningarna befinnes att dessa på en eller annan punkt äro för högt
tilltagna för att stå sig i verkligheten, så kan det visa sig nödvändigt att i sista
hand tillgripa en förhöjd konsumtionskatt å bl. a. kaffe för att vinna täckning
för statsutgifterna, Och skulle vi inte kunna komma öfverens om att fullt så
160 farlig, som man i genomskeinligt partipolitiskt syfte söker göra den, är denna
tullförhöjning icke. Det gäller en merutgift af kr. 3.75 per år och
hushållsmedlem å en förbrukningsartikel, som icke är en nödvändighetsvara i
samma mening som exempelvis mjölken eller brödet eller softet, utan ett
njutningsmedel och understundom ett ganska skadligt sådant. Tänk hvad det
165 politiska lifvet skulle vinna på om man kunde begränsa hvarje sak till dess rätta
proportioner och behandla den lidelsefritt och sakligt, i stället för att blanda
partipolitik och beräkningar i allt möjligt från rösträtt till kaffe. Jag hyser den
tilltron till mognaden och det sunnda omdömet hos det öfverväldigande flertalet
bland Sveriges kvinnor, att de skola genomskåda hvad för ärenden grefve
170 Hamilton och hr Eriksson i Gränges berg äro ute i. Jag har hört sägas, att förr i
tiden lär det ha varit brukligt att de s. k. bönemännen smorde sig om munnen
med något fett för att bibringa »föremålet» en liflig förnimmelse af hur »bra
det var med maten» i den tillkommandes hem. Nu osar det i stället kaffe om
den sortens folk långa vägar. Det vore inte mer än rätt åt dem om de fingo nöja
175 sig med »en tår på sumpen» för alla sina besvär.

Parlamentarismen - ett tomt kassaskåp. Hvad som följt på riksdagsbeslutet i
kaffetullsfrågan ligger så nära i tiden och är så allmänt känt, att det icke skulle
varit erforderligt att gå in på det, därest icke regeringskrisen rifvit upp hela den
180 gamla diskussionen om det parlamentariska regeringsbildandet. Att det bör
tillkomma dem som framkallat krisen att taga konsekvenserna af sitt

handlingssätt, synes oss så själfklart, att det icke ens borde behöfva diskuteras. Hvert tar det vägen med det politiska lifvet, om det blir sed att partierna kunna
185 fälla förslag och störta ministrar utan att själfva behöfva taga ansvaret för den situation, de därigenom framkalla? Det var därför helt naturligt, att uppdraget att bilda den nya ministären först skulle gifvas åt hr Branting. När han inte kunde eller ville, var ingen närmare till än hr Edén. Högern hade i det läge, som vi nu befunno oss i, ingen som helst skyldighet att krafva kastanjerna ur elden åt
190 vänsterpartierna för att sätta dem i tillfälle att ostört fortsätta sina demagogische Umtriebe. Högern hade ensam bland alla partier ägnat ministären De Geers finansplan en strängt saklig behandling och hade lika liten del i ministärens fall som i dess tillkomst. Den kunde därför på intet sätt anses pliktig att bilda ministär. Den motsatta uppfattning, som fördes till torgs af en stor liberal
195 hufvudstadstidning, lär väl heller icke ha tagits på allvar någonstädes utanför tidningens egen redaktion.

Det visade sig emellertid nu att både herr Branting och herr Edén sade nej. Den förre ursäktade sig med att hans parti framgått försvagadt ur valen och att det i
200 egenskap af ytterparti saknade förutsättningar att inom riksdagen vinna gehör för sina förslag. Hvad hr Edén anfört för skäl för sitt afböjande är icke känt, men sannolikt är väl, att han hänvisat till att liberalerna äro det minsta af de tre parlamentariska partierna - bonde- och riksförbundare föredraga som bekant i likhet med vänstersocialisterna att stå helt utanför det parlamentariska ansvaret.
205 Onekligen en mycket bekväm ställning! Den förbinder till ingenting, förpliktar till ingenting. Men hur går det under dessa förhållanden med hela det parlamentariska styrelsesättet, som åren närmast efter 1911 utgjorde en af hufvudpunkterna i det liberala partiets program, krafvet att en majoritet i den företrädesvis folkvalda kammaren skulle vara regeringsbildande? Det är nu
210 tredje gången i rad, som detta kraf icke kunnat upprätthållas vid regeringsbildandet här hemma, därför att det icke finnes något parti, som förfogar öfver majoritet i Andra kammaren, och därför att det liberala mellanpartiet för det närvarande icke är sinnadt att inlata sig på allianser vare sig till vänster eller - naturligtvis ännu mindre till höger. Det parlamentariska
215 styrelsesättet sådant liberalerna fattat det och sådant det på sin tid framställdes af Karl Staaff är befunnet vara en chimär, och anledningen är djupast sedt den, att man trodde sig om att kunna på svenska förhållanden plagiera ett system, som i sitt hemland England gått fram ur dess egenartade partiförhållanden och politiska vanor, utan att akta på den stora olikheten hos oss i författningar i
220 öfrigt, partiväsen och politiska sedvänjor.

Där hade två partier varit regeln, med det ena vid makten, det andra i opposition, men nu är regeln i allmänhet flera partier och intet af dem i majoritet, hvarvid parlamentarismen måste förutsätta blockbildning. Men det liberala partiet vill icke nu vara med om sådan, vill ej heller ensamt vara regeringsbildande. Det erinrar något om den beryktade madame Humberts kassaskåp, som skulle innehålla stora värden, men som af någon anledning ej fick öppnas. Det hindrade ej att ägaren lång tid lefde högt på dessa värden till katastrofen kom, skåpet öppnades och befanns tomt. När liberala partiet vid regeringsbildandet nyss och i höstas skulle taga fram sin parlamentarism då den som bäst behöfts, så fanns den ej till.

Stockholmsliberalernas lära och lefverne. Liberalernas obenägenhet att samverka med öfriga borgerliga element har här i hufvudstaden fått ett nytt uttryck i Frisinnade valmansföreningens afslag å högerorganisationens hänvändelse om gemensam borgerlig partibeteckning vid stadsfullmäktigevalen, Partiställningen i stadsfullmäktige är nu 35 höger, 10 liberaler och 55 socialdemokrater af båda fraktionerna, alltså en 10 rösters majoritet för socialdemokraterna öfver de borgerliga. Denna sin majoritetsställning ha socialdemokraterna brukat till att genomdrifva beslut, som icke alltid varit till samhällets båtnad. Det gällde nu, att genom ett gemensamt uppträdande af de borgerliga elementen i hufvudstaden bryta denna socialdemokratiska majoritet och ersätta den med en borgerlig. Härför erfordras endast, att de borgerliga eröfra 6 mandat från socialdemokraterna. Hvertill alla utsikter förefunnits under förutsättning af gemensam borgerlig partibeteckning. Själfva hafva liberalerna tidigare vidgått, att det icke vore önskligt, att ett enda parti förfogar öfver majoritet inom stadsfullmäktige. Enskilda liberala stadsfullmäktigerepresentanter ha offentligen framhållit, att socialdemokraterna understundom brukat sin majoritetsställning på ett sätt, som icke kunde anses tillfredsställande. Hvad hade varit naturligare än att de borgerliga elementen bland hufvudstadens innebyggare hjälpts åt att gifva sin stad en mera tillfredsställande kommunalförvaltning? Man borde ha haft så mycket lättare för att ena sig härom, som stadsfullmäktigevalen icke längre hafva någon politisk innebörd sedan befattningen med Första-kammarvalen öfverflyttats på en särskild elektorsförsamling. Men Frisinnade valmansföreningens centralstyrelse uttalar kort och godt att den »anser tillräckliga förutsättningar icke förefinnas för en sådan samverkan». Icke ett ord till motivering, inte en antydning om hvilka förutsättningar det är som bort förefinnas men inte göra det. Men jag vet det,

jag. Det är den omistliga förutsättningen för att någonting öfver hufvud taget skall bli af och komma till stånd som heter den goda viljan, som saknas. Och när den inte är med, hjälper ingenting. Nu vilja vi icke uppge hoppet om att i alla händelser kunna bryta den socialdemokratiska stadsfullmäktigemajoriteten. Vi
265 skola i varje fall sätta oss det målet före och icke sky några ansträngningar för att nå det. Men utsikten att lyckas hade varit bra mycket större, om liberalerna förstått hvad deras ställning som borgerligt parti förpliktar dem till.

Misslyckas vi, så veta hufvudstadens skattetyngda innevånare hvilka som äro
270 skulden till att vi i två år till få dragas med en undermålig kommunalförvaltning och lida följderna af en ovarsam kommunal hushållning.

Vidga vi så blicken utöfver de förestående valen här i Stockholm och vända vår uppmärksamhet till höstens Andra-kammarval, vid hvilka de svenska kvinnorna
275 skola taga i bruk sin nya medborgarrätt, så urskilja vi en rad med betydelsefulla politiska spörsmål, som det blir för kvinnorna att taga ställning till, De allra flesta låta inordna sig under den stora hufvudfrågan: skall det svenska samhället i fortsättningen gestaltas efter borgerlig eller efter socialdemokratisk åskådning?

280 **Kvinnorna inför valet: borgerligt eller socialistiskt samhälle?** Vi få nämligen icke inbilla oss, att striden därom är slutförd i och med valutgången i höstas. Den socialdemokratiska ministären är borta, men dess stora kommittéer fullfölja alltjämt utredningarna om socialiseringens och den industriella demokratiens införande. Statsministern i den föregående ministären afvisade
285 mycket energiskt tanken på en mindre ensidig sammansättning af socialiseringsnämnden. Denna syntes honom ha berättigade anspråk på att få framlägga sina förslag. Den regering och riksdag, som en gång komme att pröfva dessa, hade ju sin fulla frihet att antaga eller förkasta. Enahanda uppfattning har med skärpa förfäktats icke blott af socialdemokraterna utan ock af liberalerna.
290 Nu låter det mycket väl säga sig, att socialdemokraterna böra få visa huru de tänkt sig de ekonomiska problemens lösning. Men så alldeles oskyldigt och riskfritt är detta förfaringssätt icke. Blotta förekomsten af ett sådant hot mot äganderätten och den fria företagsamheten, som socialiseringsutredningen utgör, måste verka irriterande på de produktiva krafterna i samhället och
295 hämmande för utvecklingen. Och hvem kan garantera, att det stannar vid en uppvisning af hur socialdemokraterna tänkt sig saken? Hvem kan förutsäga, huru riksdagsmajoriteten ser ut vid den tidpunkt, då socialiseringsutredningen föreligger färdig, eller hvilka som då för tiden sitta i ministären. Ministärerna

300 växla flitigt numera. Och äfven om ministären icke skulle vilja göra
socialiseringsnämndens förslag till sitt, så hafva vi färska exempel på att
resultatet af en kommittéutredning helt enkelt motionsledes kan underställas
riksdagens pröfning. Det beror då helt och hållet på hur riksdagen är
sammansatt om vi skola kastas hufvudstupa in i socialiseringsäfventyret eller
305 icke. Att en dogmbunden och programtroende socialdemokrati icke ryggjar
tillbaka för ett så pass vådligt experiment, måste tyvärr tagas för sannolikt. Och
hvad liberalerna beträffar, så är skillnaden mellan dem och socialdemokraterna i
afseende å socialiseringsfrågan snarare en skillnad till graden än till arten.

310 **Hemmens ekonomi i fara.** Under sin verksamhet som hemmens vårdarinnor
hafva Sveriges kvinnor haft rika tillfällen att iakttaga, huru starkt de ekonomiska
förhållandena i landet återverka på förhållandena inom hemmets fyra väggar.
Hemmet är icke längre en utåt afgränsad värld för sig. Det röner inflytande i
mångahanda måtto af förhållandena därutanför. Man jämföre endast en tid af
315 gynnsamma villkor för det svenska näringslivet med rika arbetstillfällen och
goda utkomstmöjligheter och en utpräglad lågkonjunktur sådan som den
närvarande. När var det lättare att svara för hemmets ekonomi? De som pröfvat
båda delarna tveka icke om svaret. Men det svenska näringslivet beror för sin
utveckling och trifsels af vissa oeftergifliga betingelser, till hvilka höra lugn, frihet
320 och trygghet för landets produktiva krafter. Icke minst med hänsyn till
hemmets ekonomiska bestånd är det af den allra största betydelse att dessa
förutsättningar för det ekonomiska framåtskridandet äro för handen. Den
socialistiska samhällsomdaningen hotar att beröfva produktionen dessa
förutsättningar. Från krisårens nödtvungna statsingripande i folkhushållningen
325 hafva icke minst husmödrarna smärtsamma minnen af huru olust och håglöshet
följde det myckna lagstiftandet i spåren. Ingen bland oss lär önska det tillståndet
tillbaka. Frihetsbegär och självständighetskänsla inom oss uppresas mot
statens förmynderskap öfver allt och alla. Men det som då var en nödfallsåtgärd
under af kriget framkallade utomordentliga förhållanden apphöjes i den
330 socialdemokratiska produktionsordningen till ledande ekonomiskt system.
Staten äger, samhället förvaltar naturrikedomar, industriföretag, kreditanstalter
och kommunikationsleder. Den enskilde sjunker ned till en kugge i ett oändligt
förvaltningsmaskineri, en bricka i ett spel, som samhället flyttar om efter behag.
Tror någon ibland Eder att arbetslust och arbetsglädje stå att vinna på den
335 vägen? Jag tror det icke. Företagsamhet och arbetsflit upphöra, produktionen
går tillbaka och välståndet försvinner. Liksom frukterna af en god
produktionsordning och gynnsamma arbetsbetingelser komma hemmen till

godo, så gå de olyckliga verkningarna af en förvänd och förfelad
340 produktionsordning ut öfver dessa hem. Om också ingen är så stark, som den
maka och mor, som kämpar för sitt hems bestånd, ingen mäktig större
ansträngningar och försakelser, så kan uppgiften att hålla det hela samman ändå
till sist bli till och med henne öfvermäktig. Därför angår frågan om det
ekonomiska lifvets gestaltning på det allra närmaste Sveriges kvinnor och
345 hemmens kvinnor icke mindre än dem som ägna sig åt förvärfvarsarbete utanför
hemmet. Därför hoppas också Sveriges höger, att den skall äga påräkna
kvinnorna som bundsförvanter i sina sträfvanden att slå tillbaka
socialiseringsplanerna och trygga en fortsatt ekonomisk utveckling till hemmens
bestånd och det allmänna välståndets förkofran.

350

Revision av åttatimmarslagen. Jag nämnde arbetets frihet. För kvinnorna i
allmänhet och för hemmens kvinnor i synnerhet torde en sådan inskränkning i
arbetsfrihet som den hos oss nyligen genomförda arbetstidslagstiftningen te sig
främmande och svårbegriplig. Icke så att förstå, som skulle kvinnorna stå
355 främmande för det socialt och humanitärt riktiga och behjärtansvärda i själfva
tanken, att genom en begränsning af arbetstiden, där den är för lång, bereda
dem som arbeta och äro betungade en stunds hvila och vederkvickelse. Äfven
om en maka och husmor sällan torde ha råd att unna sig en så kort arbetsdag
som åtta timmar, så missunnar hon säkert inte andra den förmånen, där en
360 längre arbetstid skulle verka lekamligen och andligen nedbrytande och
förslöande, Men hvad hon torde ha svårt för att förstå och gilla, det är, att man
har behöft att för den sakens skull stifta en särskild lag med stränga påföljder för
lagöfverträdelser och en särskild myndighet till att i förekommande fall tolka
lagens bestämmelser, att man icke i stället sökt komma fram på den frivilliga
365 öfverenskommelsens väg genom aftal om arbetstiden mellan arbetsgifvare och
arbetare. De svenska fackföreningarna äro ju icke någon maktlös faktor utan i
stånd att öfva inflytande på arbetsaftalen, därest arbetsgifvarna skulle ha visat sig
omedgörliga. Än underligare torde hon finna, att man vid detta lagstiftande om
arbetstiden behandlat alla yrken och näringar lika, oberoende af arbetets art och
370 beskaffenhet, och allra underligast, att det icke skall gifvas möjlighet för den,
som vill och orkar arbeta mer än åtta timmar, att träffa öfverenskommelse
därom med sin arbetsgifvare. Jag tänker mig också, att hon icke utan bekymmer
åsett, hur den ökade ledigheten efter åtta-timmarsdagens införande af många
arbetare, särskildt bland de yngre, användes till sådant som icke är nyttigt. Nyss
375 gick genom tidningarna ett utdrag ur yrkesinspektrisen fröken Kerstin
Hesselgrens rapport till socialstyrelsen rörande den nya arbetstidslagen och de

minderåriga arbetarna. På mig verkade detta uttalande som ett formligt nödrop. Fröken Hesselgren har jämte en kvinnlig assistent studerat förhållandena inom
380 ett antal skofabriker. Vid alla dessa klagade man öfver ökade svårigheter med de minderåriga arbetarna, sedan arbetstiden förkortats. Kl. 5 äro alla lediga, och efter denna tid ser man dem i stora skaror drifva på gatorna. Verkmästarna framhöllo allmänt, att det är mycket svårare att hålla disciplin bland dem.

385 Sammalunda ock inom industrien. Hvart tar det vägen om vi fortsätta att importera för omkring 3/s miljarder om året och exportera för 2/a som vi gjorde i fjol. Hvilket är bättre, antingen att inom eget land vidmakthålla svensk industri, som i längsta möjliga mån förädlar svenska råvaror, eller tillgodogör sig svenska arbetares yrkesskicklighet eller att låta utläningen förse oss med våra
390 förnödenheter och så exportera först råvaran och sen vårt folk? Naturligen det förre. Och äfven om tullfrågan icke hör till dem, som i första hand intressera kvinnorna, så vågar jag likväl hysa den tillförsikten, att ett stort antal svenska kvinnor skola förstå våra synpunkter och dela dem. Det gäller dock djupast att i det gamla hemlandet bereda sysselsättning och utkomst åt landets egna söner
395 och döttrar.

Sparsamhet i hushållningen. Detsamma förståelse och anslutning från de borgerliga kvinnornas sida - våga vi påräkna icke mindre kring den punkt i vårt program, som talar om sparsamhet i hushållningen. både den statliga och den
400 kommunala. Under sin verksamhet inom hemmets värld har kvinnan hunnit att samla en rik erfarenhet af hvad omtanke och hushållsamhet betyda för hemmets ekonomi. Sitt intresse för en klok och varsam hushållning i hemmet skola kvinnorna vidga till att omfatta kommunen och staten. Genom en ovarsam hushållning med statens och kommunens medel motverkar det allmänna den
405 enskildes både lust och möjlighet att spara för egen del. Att skatterna för närvarande äro för höga, det behöfver icke bevisas. Det vet hvar och en af egen kännbar erfarenhet. Och man behöfver bara taga fram sina skattsedlar för att bli påmint. Ju mer stat och kommuner taga ut i skatter, dess mindre blir det öfver för de enskilda själfva till bestridande af egna nödvändiga utgifter och till en för
410 näringslivet nyttig och nödvändig kapitalbildning. Det är härutinnan som den Edén-ThorssonSandlerska skattepolitiken gjort sig skyldig till så svåra försyndelser, då den låtit det allmänna taga ut och förbruka af enskildas och företags inkomster hvad som afsetts till att konsolidera företagen och möta krisen med. Nu se vi följderna af denna politik, Företag efter företag inställer
415 eller inskränker driften. Det lider intet tvifvel att vi komma att gå emot mycket

svarta tider inom vårt näringslif. De arbetslösas skaror växa, och hvilken dag som helst ha vi en kungl. proposition på riksdagens bord med kraf om betydande anslag till lindrande af arbetslösheten. Hur mycket bättre att fara varliga med näringarna och icke öfveranstränga deras skattekraft.

Den budget, som föreligger årets riksdag, verkar i allra högsta måtto ansträngd. Det vållar vederbörande mycket stora svårigheter att anvisa medel till dess täckande. Och ändå äro vi icke öfvertygade om att finansministerns inkomstberäkningar stå sig på alla punkter. Men så slutar också riksstaten för 1921 tillsammans med tilläggsstaten för innevarande år på 1 344 000 000 i rundt tal. Och det är för ett i sig själft kapitalfattigt land som vårt en högst ansenlig summa. Här måste göras allvarliga ansträngningar att bringa ner utgifterna. Det räcker inte att bara tala om sparsamheten och sedan praktisera motsatsen. Man får rent af sätta sig ner och gå igenom hvarenda anslagspost för att se efter hvar det kan göras nedsättningar och besparingar.

Ett nationalförsvar i oroliga tider. Nu säga alla partier att de vilja spara, icke minst socialdemokraterna. Men deras sparsamhetsnit är mycket ensidigt inriktadt. För dem är det försvaret, som skall släppa till både ris och rygg, medan man hyser vida mindre betänkligheter mot att låta vissa andra anslag skjuta ansenligt i höjden.

Det kan dock icke vara rimligt, att ett enda ändamål, och därtill ett som redan tidigare blifvit styfmoderligt behandladt, skall få sitta emellan för alla de andra. Men så snart det blir fråga om försvarsbehofven göra våra vänsterpartier som strutsen, sticka hufvudet i busken. Vi ha ju gått in i Nationernas förbund. Därmed är det sörjdt för att vi komma att upprätthålla det minimum af försvarsberedskap som erfordras, och hvad därutöfver är, det är af ondo. Resten sköter Nationernas förbund om.

Jag skall här lämna Nationernas förbund alldeles utanför. Ännu kan ingen säga att dess resultat varit särskilt lysande. Men äfven om jag varit emot Sveriges inträde, så hoppas jag dock att det så småningom skall bli hvad dess ifrigaste förkämpar tro att det skall bli. Men man behöfver icke gå långt utanför våra egna knutar för att finna, att ännu är det icke fridens och förbrödringens anda, som härskar mellan nationerna, utan hatets och våldets. Hvem vet hvad som kan framgå ur motsättningen mellan ententen och Tyskland i skadestandsfrågan, mellan Litauen och Polen, för att icke tala om Sovjet-

Ryssland, Armenien och mycket annat. Det är för tidigt ännu, alldeles för tidigt att sätta tillbaka omsorgen om rikets säkerhet och oberoende.

460 Den nuvarande riksdagsmajoriteten förefaller att vara fullkomligt okänslig för dessa synpunkter. Den ser inte, därför att den vill inte se, den hör inte, därför att den vill inte höra. Det finns inte ett grand af system i deras sätt att från år till år behandla försvarsäskandena, om icke möjligen planlösheten satt i system. Man måste förstå, huru tröslöst det måste te sig för dem som äro satta att under ansvar förestå försvarsväsendet, som inse hvad som erfordras för att bibehålla
465 oss vid ett nödvändigt minimum af försvarsberedskap, när deras äskanden gång på gång studsas tillbaka mot omedgörligheten hos en riksdagsmajoritet, som icke förstår och icke vill förstå försvarsväsendets nödvändighet för ett folk, som vill lefva sitt eget fria lif. Hur de värnpliktiga icke få den utbildning och utrustning de behöfva, hur materielen försämras genom bristande nyanskaffning äfven af
470 det nödvändigaste, kort sagdt, hur vår med mycken möda och stora uppoffringar uppbyggda försvarsorganisation håller på att falla sönder och samman. Är detta klok politik, är det framsynt att göra så, är det ens ekonomiskt att vägra den organisation, man har, erforderligt underhåll?

475 Nu undrar jag just, hur kvinnorna skola ställa sig till denna anarki på försvarsväsendets område? Skola de låta försvarsolust och försvarsovilja fortsätta sitt verk, eller skola de icke, trogna sina bästa traditioner, ställa sig i första ledet bland oss som vilja upprätthålla värn om vår yttre säkerhet och trygga rikets oberoende?

480 **Partierna äro icke blott av ondo.** Jag har gått igenom några politiska spörsmål, som det blir för kvinnorna att taga ställning till inför höstens val. Och nu tycker jag mig höra en och annan bland mina ärade åhörarinnor göra den invändnigen: Ja, allt det där kan låta nog så bra, och visst vilja vi vara med om att
485 upprätthålla ett effektivt försvar och allt det andra, och nog skola vi bruka vår rösträtt, men se partierna, dem tycka vi inte om. Kan man inte få lof att rösta utan att gå med något parti? De föra alltid på ett obehagligt sätt tanken på partipiska. Jag antar att det finns folk, som föreställer sig dagens föredragshållare, mitt ringa jag, som en farlig partityrann utdelande bannor och
490 befallningar. Jag är emellertid viss om, att en smula eftertanke skall ge vid handen att partierna ej äro af ondo. Att de kunna vara det skall ej förnekas, men de behöfva icke vara det. Ett torde vara ganska visst, att om de en dag utplånades från vårt politiska firmament, skulle de vara återuppståndna dagen därpå.

Mången tror att partierna kväva individualismen, och förvandla väljarna till viljelösa kuggar i ett stort partimaskineri. Det äger i hvarje fall icke tillämpning på vår borgerliga uppfattning. Tvärtom! Vi bygga just på individualismen, Vi anse att framstegen i världen kunna tagas allenast genom individernas kraft, framsynthet och klokhet. Genom att de få göra sitt bästa för sig själfva och andra, göra de ock nytta för det allmänna. Jag kan ej säga detsamma om vår motsats-socialismen. Den förkväfver individen och vill att staten skall göra allt. Staten skall vara allas förmyndare. Om någon ej hjälper sig själf, så får staten taga hand om honom. Men, frågar någon nu, hvad har detta med partiväsendet att göra? Jag vill svara att jag framhållit detta blott. för att visa hurusom två absolut motsatta tankeriktningar här göra sig gällande, som tävla om maktutövningen för att kunna föra fram sina idéer och förverkliga dem. Låt mig tro att båda anse sig vara den mest samhällsgagnande meningen, så blir dock den ena motståndare till den andra.

510

Hur skall nu partiväsen kunna förlikas med hvad jag nyss talat om individualism, som förfäktar individens ansvar och plikt? Jo så, att individerna af fri vilja sammansluta sig för att kämpa för gemensamma mål, bland annat just för att hvad högerpartiet angår bevara individernas frihet. I vårt tidevarf med alla dess komplicerade frågor måste liktänkande slå sig ihop för att kunna uträtta något. Visst kan man rösta utan att gå med något parti, men i nittionio fall af hundra torde man få vara beredd på att ens röst ingenting mäktar. Men partiet skall hvila på individuell frihet, uppbäras af fria kvinnor och män, som äro ansvariga för sig själfva. En sådan partibildning hindrar ej att olika personer tänka olika i skilda frågor, men den främjar gemensamt arbete i alla de frågor, som äro gemensamma, Det är därför partivånget är minst inom högern, störst inom socialdemokratiska partiet. De ärade åhörare, som jag ser här från det parti jag tillhör inom riksdagen, landtmanna- och borgarepartiet, skulle t. ex. kunna intyga, att inom detta parti ingen fråga gjorts till partifråga så att någon känt sig skyldig rösta efter ett med majoritet fattadt partibeslut – jag tror ej att detsamma kan sägas om andra partier. Jag säger ej detta för att framhäfva oss, ty det beror ju helt enkelt på vår uppfattning om individens frihet.

Vårt program ett banér, som för oss till seger. Partiernas särmärken bli programmen. Ett parti har sitt program, som anger dess allmänna riktning, som upptager hufvudfrågorna. När en man eller kvinna går till val tjäna dessa program till ledning, de angifva färgen och hufvudriktningen. Har ett parti ett

dylikt program som uttrycker dess principer, så har det däri sitt hufvudbanér.
535 Men det gäller för dem som bära banéret att tro på dess förmåga att leda till
seger. Gör man ej det, följer ingen. Tror du ej själf på din sak, hur skola andra
kunna göra det. Vi hålla före, att just det som uttryckes i vårt program är de
bärande tankarna för en sund, svensk samhällsbevarande åskådning - ja, säg
540 gärna högeråskådning. Den kan ej hindra andra att gå åt vänster. Löften locka,
heter det, och en travestering af ett gammalt ordspråk lyder, att när skalkar
locka, så kan man ju gå och se om de ha något trefligt för sig. Högre lön och
kortare arbetstid var ett gammalt bra socialistiskt löfte. Parlamentarism och
demokrati ett liberalt, Båda lofvade med öppna händer bestämmanderätt åt alla
- dem som fullgöra sina samhällsplikter och dem som icke göra det. Nu ha vi fått
545 allt detta goda, demokrati och åttatimmarsdag, men samhället blir ej bättre för
det. Nu måste det vara andra lockbeten: konsultation, folkomröstning och
öppen omröstning i riksdagen. Emot detta sätta vi ett troget fasthållande vid
våra grundsatser. Vi skola stå vid dem och vi skola se väljarskarorna fylka sig
omkring oss som de gjorde i höstas. Socialiseringen skrämde då den skrämmer
550 än, ty den utredning som göres få vi ej förtroende till, ty den omhänderhafves af
män, hvilkas flertal hafva förutfattade meningar. Det är underbart - ej så mycket
att en socialdemokratisk regering gaf socialiseringsnämnden en sådan
sammansättning, men att två borgerliga regeringar därefter ej vilja lyssna till vår
begäran om en mer opartisk sammansättning.

555

Ned med maklighetens och lojhetens murar!Jag har kommit till slutet af
mitt tal och jag skulle önska att det funnes en basun, med hvilken man kunde –
liksom israeliterna blåste omkull Jerikos murar – blåsa omkull de murar, som stå
hindrande i vägen för ett allmänt deltagande i valen. Murar, uppbyggda af
560 allehanda hindersamma stenar: förnämheten, detta att man inte vill nedlåta sig
att delta i ett demokratiskt val, makligheten, lojheten för högerns sak, detta att
man sätter egna intressen och egen bekvämlighet före det allmännas bästa. Alla
dessa tusen små hinder, resor, sammanträden, kanske nöjen, Det är dessa murar
jag skulle vilja vräka omkull och basunen skulle ljuda öfver allt Sveriges land där
565 det finns en högerman eller en högerkvinna.

Nu närmast skola vi gå fram för en borgerlig majoritet i Stockholms
stadsfullmäktige för att trygga ordning, sparsamhet och sakkunskap i stadens
förvaltande styrelser. I höst skola vi gå till Andra-kammarvalen för att förläna
570 ökad styrka åt dem som i riksdagen förfäktat våra grundsatser om äganderätt och
arbetets frihet, om den enskildes själfansvar och om lydriad för lagarna, om ett

575 starkt näringslif, om hem och familj som hörnstenar under svensk
samhällsbyggnad. Vårt banér skall fladdra ut med inskrifterna om värn för vår
historiska författning, om rikets oberoende, och skydd för dess yttre säkerhet.
Detta rike, som vi alla älska så högt att intet kan vara oss så dyrt och kärt att vi ej
med glädje och frimodighet offra det för dess trygghet, välgång och ära.

580 Må trötthet och valleda vika för känslan af medborgarskapets förpliktelse. Visst
ha vi nog af val och öfvernog – det är ej vårt fel. Men trötthet får ingen visa. Hur
hade Sverige sett ut, om vårt folk i forna tider känt trötthet, då de i hårda tider
kämpade för hem och härd, för konung och land. Därför, svenske man och
svenska kvinna, gör hvad som höfves en god svensk medborgare:

585 **Känn din rätt och gör din plikt!**

Källa

<div>Hämtat från Känn din rätt och gör din plikt : Tal i Stockholm den 6. mars 1921, Arvid
Lindman, Hedberg & Björklund, Tryckeribolag (1921). S. 3-24.</div>

590

Taggar

Moderaterna, Politiska tal, Rösträtt

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/arvid-lindman-kann-din-ratt-och-gor-din-plikt-1921>

595

600

605

610